

УДК 343.137.5
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2024.41>

Н. М. Колот
orcid.org/0009-0005-6305-5572
аспірантка кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОКУРОРОМ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСАДИ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Актуальність теми. Дотримання засади законності під час проведення слідчих розшукових дій є одним з основних завдань прокурора. Засада законності полягає у тому, що прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень (ч. 2 ст. 9 КПК України) [1].

Одну із ключових ролей під час досудового розслідування кримінальних проваджень відіграє прокурор, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудового розслідування. Отже саме на нього покладається обов'язок контролювати діяльність органів досудового розслідування, тим самим забезпечувати засаду законності, яка реалізовується через прийняття неупередженого та об'єктивного рішення. Питання щодо забезпечення прокурором реалізації засади законності під час проведення слідчих (розшукових) дій є дуже актуальним та потребує дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням актуальних та дискусійних питань участі прокурора у кримінальному процесі займалися такі науковці, як: О.В. Антонюк, Ю. Белоусов, Р.Н. Гасанов, О.Геселев, О. Торяник, А.Ю. Гнатюк, І. Єрьоменко, Г.Р. Колеснік, Я.Ю. Конюшенко, С.Л. Лисаченко, М.І. Мичко, А. Палюх, та ін. Однак, на теперішній час існує низка дискусійних питань щодо реалізації прокурором засади законності під час проведення слідчих (розшукових) дій, які потребують більш змістовного дослідження.

Метою статті є дослідження забезпечення прокурором реалізації засади законності під час проведення слідчих (розшукових) дій. Для досягнення цієї мети необхідно проаналізувати наукову літературу щодо забезпечення прокурором реалізації засади законності під час проведення слідчих (розшукових) дій, розглянути доцільність безпосередньої участі прокурора під час

реалізації окремих слідчих (розшукових) дій та здійснення прокурором попереднього та подальшого контролю за проведенням слідчих (розшукових) дій.

Виклад основного матеріалу. Однією із основних гарантій захисту прав осіб, які стали учасниками кримінального провадження, є прокурорський нагляд під час проведення досудового розслідування зокрема слідчих (розшукових) дій.

Відповідно до ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» прокурор здійснює нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальним процесуальним кодексом України [2]. Зокрема, згідно ст. 36 КПК України діяльність прокурора у кримінальному провадженні полягає у здійсненні нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва [1].

Першим постає питання щодо того, як саме забезпечується законність проведення слідчих (розшукових) дій прокурором – у вигляді нагляду чи керівництва? Серед фахівців у галузі кримінального процесу є різні погляди щодо ролі прокурора у кримінальному провадженні: керівної чи наглядової. Так, М. І. Мичко вважає, що, на стадії досудового розслідування прокурор вирішує два взаємопов'язаних завдання: з одного боку, як охоронець закону, він піклується про права і законні інтереси підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого та інших учасників досудового слідства, стежить за дотриманням порядку розслідування, з іншого – як учасник досудового слідства, він сприяє розкриттю і розслідуванню злочину, притягненню винних осіб до встановленої законом відповідальності [3, с. 329–330].

Аналогічної позиції щодо забезпечення прокурором ефективності досудового розслідування дотримується О. Геселев, який зазначає, що процесуальне керівництво прокурора досудовим розслідуванням є ефективним способом забезпечення законності дій та рішень органів досудового розслідування та реалізації визначених Конституцією України відповідних наглядових повноважень. Нагляд за додержанням

законів у формі процесуального керівництва дозволяє прокурору за допомогою обов'язкових для виконання зазначеними органами вказівок, доручень, процесуальних дій та рішень безпосередньо спрямовувати хід кримінального провадження на його досудових стадіях, цілеспрямовано впливати на результат діяльності органів досудового розслідування та виконання ними завдань кримінального судочинства, насамперед щодо захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування [4, с. 79–80].

Проте окремі науковці вважають роль прокурора більш формальною, наглядовою. Так, Р. Гасанов вказує, що відповідно до аналізу норм законодавства України процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як функція прокуратури є вираженням нагляду за органами, які здійснюють досудове розслідування, дізнання та оперативно-розшукову діяльність, що існував у попередній кодифікації кримінального процесу [5, с. 31].

В свою чергу О.Д. Антонюк пропонує розмежувати прокурорський нагляд та керівництво прокурором на досудовому слідстві завдяки притаманним відмінностям, а саме: винятково зовнішній характер здійснення нагляду, оскільки керівництво, як і контроль, може бути як зовнішнім так і внутрішнім; нагляд, на відміну від керівництва, здійснюється без втручання в оперативну діяльність органів досудового слідства та дізнання; наявність владно-розпорядчих, управлінських повноважень прокурора під час здійснення керівництва досудовим слідством, що не притаманно жодному з видів нагляду прокурора; відповідальність прокурора по кримінальних справах, які розслідувались під його прямим керівництвом [6, с. 244]. При цьому варто зауважити що, прокурором, який здійснює нагляд за додержанням законів органами досудового слідства, варто вважати будь-якого прокурора відділу прокуратури, натомість процесуальний керівник, призначається у кожному конкретному кримінальному провадженні, після внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Погоджуючись із забезпеченням законності та ефективності проведення слідчих (розшукових) дій прокурором у ході здійснення процесуального керівництва, варто відмітити, що прокурор має низку повноважень.

Так, С.Л. Лисаченко зазначає, що у ст. 36 КПК України міститься широкий перелік повноважень прокурора, однак, ці абстрактні положення не встановлюють конкретних повноважень

прокурора відносно процесуального керівництва досудовим розслідуванням у частині здійснення засобів одержання інформації від особи. Проте зміст приписів вказаної статті містить ряд повноважень прокурора, які в ході кримінального провадження можуть бути деталізовані та ефективно застосовані щодо різних процесуальних засобів здобуття відомостей від учасників розслідування [7, с. 132].

У приписах п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України зазначено про те, що прокурор уповноважений доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а в необхідних випадках – особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному КПК України [1].

Варто звернути увагу на таке повноваження прокурора як прийняття особистої участі під час проведення слідчих (розшукових) дій. Воно надає можливість прокурору повно, всебічно та безпосередньо сприймати отриману під час проведення слідчих (розшукових) дій інформацію. Проте у Кримінальному процесуальному кодексі України не зазначено які це «необхідні випадки», коли прокурор може особисто проводити слідчі (розшукові) дії. Звідси можна зробити висновок про те, що безпосередня участь прокурора у проведенні слідчих (розшукових) дій є виключно суб'єктивним рішенням окремого прокурора, у конкретному кримінальному провадженні, тобто на власний розсуд.

Можливість самостійного проведення слідчих (розшукових) дій прокурором зазнає критики від окремих науковців. Так, А. Ю. Гнатюк у своїй дисертації вказує, що врегулювання повноважень прокурора щодо самостійного здійснення ним процесуальних дій має відбуватися з урахуванням принципу незмінності прокурора. Наявність цього принципу означає, що прокурор, який здійснює процесуальне керівництво і нагляд за досудовим розслідуванням, висуває обвинувачення і сам же розслідує кримінальне правопорушення, по-перше, здійснює нагляд за своєю ж діяльністю і керує своїми ж діями, а, по-друге, він не має в суді права підтримувати державне обвинувачення, бо через виконання обов'язків слідчого стає свідком у суді, а тому підлягає відводу [8, с. 11].

Тезу А.Ю. Гнатюка дещо спростовує М.С. Городецька, яка слушно зазначає, що, дійсно, у разі перевірки в суді достовірності, допустимості та належності певних доказів суб'єкт, який здійснював збирання доказів під час досудового розслідування, може бути допитаний у суді як свідок. А тому в разі здійснення досудового розслідування прокурором така пер-

спектива перетворитися на свідка, безперечно, вступає в конфлікт із принципом незмінності прокурора. Але не можна стверджувати, що ймовірність залучення прокурора, що здійснював розслідування, під час судового розгляду як свідка є настільки високою, щоб її вважати перешкодою у провадженні ним особисто слідчих (розшукових) дій [9, с. 223–224].

Проти самостійного проведення слідчих (розшукових) дій прокурором окремі автори наводять аргумент, що прокурор фактично наділений функціями слідчого на досудовому розслідуванні. У свою чергу, це призводить до невизначеності ролі слідчого – чи має ця посадова особа процесуальну незалежність та самостійність, чи слідчий фактично перетворюється на помічника прокурора у кримінальному провадженні? [10, с. 65].

Цікавою видається думка про те, що здійснюючи нагляд за проведенням досудового розслідування, прокурор повинен виходити з дотримання процесуальної самостійності слідчого. Враховуючи це, він не повинен втручатися у тактику проведення слідчих (розшукових) дій, нав'язувати свою думку без наявності серйозних для того підстав. Але, навіть маючи підстави для втручання у діяльність слідчого, прокурор повинен дотримуватися правил професійної етики, виявляти повагу до всіх учасників кримінального провадження і не допускати у своїй діяльності дій, що підривають його авторитет [11, с. 121–122]. На нашу думку, у разі присутності прокурора під час проведення слідчої (розшукової) дії, із етичного боку дійсно є правильним не втручатись у хід слідчої (розшукової) дії. Однак, при не коректному веденні такої дії слідчим (дізнавачем), коли є можливість втратити цінну доказову інформацію або психологічний контакт із особою, яку запрошено на слідчу (розшукову) дію, або у разі порушення прав учасників кримінального провадження прокурор має реагувати на такі випадки. Прокурор, дотримуючись засади законності під час проведення слідчих (розшукових) дій має право втручатись в процес здійснення таких дій, якщо це не буде суперечити вимогам Кримінально процесуального кодексу.

Не можна не погодитись з Г.Р. Колеснік, що якщо прокурор вирішить прийняти особисту участь у слідчій (розшуковій) дії, іншій процесуальній дії, що проводиться слідчим, то йому не потрібен дозвіл слідчого на участь у такій дії [12, с. 87]. Дійсно, кримінальне процесуальне законодавство отримання такого дозволу не передбачає. Але досягнення спільної згоди на проведення слідчої (розшукової) дії та вироблення спільної тактики проведення сприяло б ефективності розслідування кримінального провадження.

Вчена наголошує, що слідчий також не має права відводити запитання, пропозиції чи зауваження прокурора, які в обов'язковому порядку

повинні заноситися до протоколу, а правильність усіх записів протоколу підтверджується підписами учасників слідчої (розшукової) дії (іншої процесуальної дії), слідчого та прокурора [12, с. 87]. Вбачається, що ефективність досудового розслідування кримінального провадження буде більш високою у разі спільного та спланованого його проведення прокурором та слідчим, окрім того, прокурор більш ефективно зможе здійснювати контроль за законністю проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій.

Не можемо не погодитись з Г.Р. Колеснік, що своєю участю у слідчих (розшукових) діях, інших процесуальних діях прокурор забезпечує додержання законності під час їх проведення. Участь прокурора в слідчих діях – одне із вагомих його повноважень у досудовому розслідуванні, яке дозволяє не лише закріпити певні докази, а й попередити, не допустити порушень закону слідчим під час проведення таких дій [12, с. 87].

Відмітимо, що на практиці, прокурорами, окрім функції погодження чи відмови погодження повідомлень про підозру або клопотань слідчого про застосування певних видів заходів забезпечення, лише надаються (письмові або усні) вказівки щодо проведення слідчих (розшукових) дій, тобто функція прокурора, як процесуального керівника є більш наглядовою, без безпосередньої участі у проведенні слідчих (розшукових) дій.

Більшість повноважень прокурора, передбачених КПК, пов'язана саме із керівництвом процесом розслідування, а саме: надання різного роду доручень на проведення слідчих (розшукових) дій – слідчому, органу досудового розслідування, відповідним оперативним підрозділам, або ж із безпосереднім проведенням прокурором тієї чи іншої слідчої (розшукової) чи процесуальної дії [10, с. 63].

Отже, вважаємо, що під час досудового розслідування функція процесуального керівництва є набагато ширшою ніж здійснення прокурорського нагляду, оскільки вона полягає у безпосередньому прийнятті участі у проведенні слідчих (розшукових) дій, обізнаності у матеріалах кримінального провадження та подальшій побудові ефективного обвинувачення у суді.

Однак, наразі, забезпечення законності проведення слідчих (розшукових) дій прокурором частіше здійснюється шляхом надання письмових вказівок слідчому, велике значення у досудовому розслідуванні має самостійне планування слідчим, дізнавачем.

Підтвердженням цьому є результати проведеного опитування прокурорів, відповідно до якого було встановлено, що майже 70 % опитуваних заявили про те, що основне навантаження щодо збирання доказів лягає на слідчого, а прокурор контролює законність його дій та погоджує основні процесуальні документи [10, с. 63].

Активність прокурора починається на кінцевому етапі досудового розслідування. Так, на поширеність сприйняття серед прокурорів своєї ролі саме за аналогією з вимогами попереднього КПК вказує й те, що половина опитаних (51 %) погодилася з тезою, що нерідко прокурор заглиблюється у подробиці розслідування на етапі підготовки обвинувального акта [10, с. 65]. Переконані, що така пасивність є вкрай негативною оскільки прокурором фактично не здійснюється нагляд за додержанням законності під час проведення ряду слідчих (розшукових) дій. Без здійснення прокурором активного контролю за проведенням слідчих (розшукових) дій можуть допускатись порушення процедури їх проведення або порушення прав деяких учасників кримінального провадження.

Загалом, останнім часом, у світовій практиці відмічають тенденцію щодо залучення прокурорів на різних етапах, особливо в складних справах, зокрема щодо шахрайства або корупції, навіть у тих країнах, де прокурор офіційно не відіграє значної ролі в процесі розслідування. Це здійснюється у форматі звернення поліції до прокурора за рекомендаціями на стадії розслідування [13], що на наш погляд є дуже схожим із вказівками, які надають наші прокурори слідчим, але, часто такі вказівки мають виключно формальний зміст.

На думку Я. Ю. Конюшенка, в деяких випадках надання вказівок позитивно впливає на рух досудового розслідування, зокрема, наприклад, у таких категоріях кримінальних проваджень як: 1) умисні вбивства, умисні тяжкі тілесні ушкодження, що спричинили смерть потерпілого, з'ясування при обтяжуючих обставинах; 2) торгівля людьми; 3) незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою збуту чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; 4) дорожньо-транспортна пригода, у яких загинула хоча б одна особа або постраждало 5 і більше осіб; 5) кримінальні правопорушення, учинені організованими групами чи злочинними організаціями, бандитизм; 6) тяжкі та особливо тяжкі злочини, учинені у сфері службової діяльності; 7) злочини у сфері господарської діяльності, якими заподіяно матеріальної шкоди на суму понад мільйон гривень; 8) кримінальні правопорушення, які вчинені стосовно народних депутатів України, депутатів місцевих рад, працівників органів прокуратури, суду та представників засобів масової інформації; 9) тяжкі та особливо тяжкі злочини, учинені неповнолітніми або за їх участю; 10) кримінальні правопорушення, що викликали суспільний резонанс [14, с. 373–374]. Зазначені види кримінальних правопорушень є складними у розслідуванні

тому вимагають проведення різноманітної кількості слідчих (розшукових) та процесуальних дій, тому якісні, а не формальні вказівки прокурора дійсно можуть сприяти більш ефективному розслідуванню кримінального провадження.

Однак діяльність прокурора передбачає не лише надання усних чи письмових вказівок слідчому, вона має полягати у взаємній співпраці із слідчим.

Так, І. Єрмоєнко зазначає про те, що фактично взаємодія відбувається тоді, коли відповідні процесуальні повноваження реалізуються в їх взаємозв'язку та є взаємозумовленими. При цьому взаємодія прокурора та слідчого у кримінальному провадженні має бути ефективною, тобто такою, що дає заздалегідь намічені результати. Здійснення такої взаємодії також має відповідати загальним засадам кримінального провадження, які передбачені у ст. 7 КПК України [15, с. 158].

Враховуючи зазначене, можна стверджувати, що на теперішній час, у кримінальному провадженні прокурор часто реалізовує свої повноваження більш у форматі контролю, ніж керівництва.

А. Палюх слушно наголошує, що здійснення прокурором діяльності щодо забезпечення швидкості, повноти і неупередженості досудового розслідування немислиме без використання повноважень із керівництва розслідуванням, яке полягає у тому, що прокурор організовує і контролює діяльність слідчого з доказування у кримінальному провадженні. Прокурор, як процесуальний керівник досудовим розслідуванням, наділений процесуальними повноваженнями, які дають можливість на його розсуд брати участь у доказуванні в опосередкованій та безпосередній формах [16, с. 479].

Погоджуємось із тим, що важливість нагляду прокурора за законністю слідчих (розшукових) дій в контексті додержання прав людини полягає в тому, що він передбачає поетапне реагування прокурора на можливі порушення:

1) під час прийняття рішення про проведення слідчої (розшукової) дії;

2) під час безпосереднього проведення слідчої (розшукової) дії;

3) у формі реагування на порушення під час проведення слідчої (розшукової) дії або за результатами її проведення [14, с. 381]. Такі етапи прокурорського нагляду є не аби якими важливими під час досудового розслідування тому, що це забезпечує правильність та ефективність проведення слідчих (розшукових) дій.

Оскільки прокурор, в силу різних причин, як правило не присутній під час проведення слідчих (розшукових) дій, він не має змоги повноцінно та об'єктивно здійснювати контроль за дотримання

законності під час таких дій. Саме тому, ми підтримуємо теоретичне положення щодо розподілу прокурорського нагляду, який можна поділити на контроль за рішеннями слідчого (у вигляді погодження, затвердження) та ревізію процесуальних рішень слідчого (у вигляді поточного нагляду за законністю рішень) [9, с. 9]. Щодо забезпечення законності під час провадження слідчих (розшукових) дій пропонуємо запровадити «попередній прокурорський нагляд» та «подальший прокурорський контроль» («post factum» контроль).

Оскільки у Кримінальному процесуальному кодексі існує норма, яка використовується для надання судового дозволу для проведення певних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із втручання у житло чи інше приміщення особи, ми вважаємо, що попередній прокурорський нагляд може застосовуватись по аналогії з таким судовим контролем.

Так, В. Михайленко такий контроль називає попередній (перспективний) судовий контроль, коли слідчий суддя встановлює наявність підстав для обшуку до початку його проведення та наступний (ретроспективний) судовий контроль слідчим суддею, який в обов'язковому випадку здійснюється, якщо мали місце невідкладні випадки проникнення до володіння з метою проведення обшуку [17].

Досліджуючи тематику втручання до житла, С.М. Тарасюк справедливо зазначає, що під час проведення слідчих (розшукових) дій у житлі особи судовий контроль має суттєве значення для недопущення сваволі з боку органів розслідування, необґрунтованого втручання в конституційні права осіб, які проживають у відповідному житлі. Здійснення судового контролю сприяє ефективному функціонуванню процесуального механізму забезпечення конституційних прав у кримінальному провадженні, забезпеченню швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду [18, с. 118]. Отже, відповідно як і судовий контроль, попередній прокурорський нагляд сприятиме дотриманню законності під час проведення слідчих (розшукових) дій.

Нам уявляється, що «попередній прокурорський нагляд» має реалізовуватися перед початком слідчої (розшукової) дії шляхом безпосереднього «паперового» погодження процесуальних документів (постанов) або «цифрового» погодження через електронну базу Єдиний реєстр досудових розслідувань.

Задля здійснення більш дієвого нагляду прокурором за додержанням законності під час проведення слідчих (розшукових) дій пропонуємо запровадити «подальший прокурорський контроль» за перевіркою дотримання слідчим закон-

ності під час здійснення зазначених дій, у разі його самостійного проведення без участі прокурора.

На підтримку нашої пропозиції проведемо аналогію із подальшим судовим контролем, зокрема після проведення невідкладного обшуку чи огляду в житлі особи без попереднього дозволу слідчого судді. Як і судовий так і прокурорський тобто «post factum» контроль над проведенням слідчих (розшукових) дій є не аби яким важливим у дотриманні законності проведення таких дій.

Доцільним, на нашу думку, є запровадження в електронній базі «Єдиний реєстр досудових розслідувань» розробити вкладку «Прокурорський контроль проведення слідчої (розшукової) дії». На наш погляд, має бути встановлений наступний порядок: після проведення слідчої (розшукової) дії, слідчий направляє відскановану копію протоколу та, у разі наявності, матеріали технічних засобів фіксації (фото-відео записи) такої дії, у зазначену нами вкладку, із прив'язкою до певного кримінального провадження. Далі, прокурор, який є процесуальним керівником, ознайомлюється із змістом протоколу, фото-відео записами та процесуальним оформленням документу, після чого, за допомогою електронного підпису затверджує законність проведення слідчої (розшукової) дії.

Якщо, у проведеній слідчим слідчій (розшуковій) дії прокурор вбачає порушення закону, він зобов'язаний відмовити у подальшому використанні такого доказу під час досудового розслідування та судового розгляду.

Проводячи аналогію із судовим контролем, погодимось із твердженням В. Михайленко про те, що від наявності ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук, що вже відбувся, залежить подальша можливість використання винайдених під час такого обшуку відомостей як доказів у кримінальному провадженні [17]. Саме тому прокурору важливо здійснювати подальший контроль щодо вже проведених слідчих (розшукових) дій, адже будь-які порушення під час їх проведення не дадуть можливості використовувати цей доказ на стадії досудового розслідування і в суді. Окрім цього, така форма прокурорського контролю дисциплінуватиме працівників правоохоронних органів від порушень закону під час здійснення слідчих (розшукових) дій, прискорить процес розслідування кримінального провадження та зробить його більш ефективним у контексті збирання доказів.

Не можна не погодитись із тим, що зважаючи на наділення процесуального керівника повноваженнями подальшого підтримання обвинувачення у переданому до суду кримінальному провадженні, він має бути безпосередньо зацікавлений у кількості та якості зібраних доказів та має можливість спрямовувати у необхідному

руслі [10, с. 96], тому його безпосередня участь під час проведення слідчих (розшукових) дій, попередній або послідуочий прокурорський контроль мають бути обов'язковим.

Щодо безпосередньої участі прокурора під час проведення слідчих (розшукових) дій ми пропонуємо внести зміни у кримінальне процесуальне законодавство в частині регламентації обов'язкової участі прокурора в окремих видах таких дій.

Обов'язкова участь прокурора має залежати від того, чи пов'язано проведення слідчих (розшукових) дій з суттєвим обмеженням прав і свобод людини в межах розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів. Оскільки порушення прав і свобод людини під час здійснення слідчих (розшукових) дій у цих категоріях злочинів може призводити до недопустимості доказів у кримінальному провадженні та неможливості притягнення винної особи до кримінальної відповідальності.

Висновки. Незважаючи на регламентацію у кримінальному процесуальному законі функції прокурора щодо нагляду за законністю у формі процесуального керівництва розслідуванням, подальшого удосконалення потребує забезпечення прокурором реалізації засади законності під час проведення слідчих (розшукових) дій.

Однією з пропозицій стосовно оптимізації забезпечення реалізації засади законності у ході досудового розслідування може бути вимога щодо безпосередньої участі прокурора під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Зокрема, для удосконалення забезпечення прокурором законності необхідна обов'язкова участь прокурора у слідчих (розшукових) діях, здійснення яких пов'язано з суттєвим обмеженням прав і свобод людини у досудовому розслідуванні щодо тяжких та особливо тяжких злочинів.

Для кращого забезпечення прокурором реалізації засади законності щодо слідчих (розшукових) дій, у яких прокурор безпосередньо не бере участь, доцільно запровадити попередній та подальший прокурорський контроль, що полягатиме у погодженні (затвердженні) прокурором процесуальних документів слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) дій. Такий контроль з боку прокурору має здійснюватися перед початком або після завершення слідчої (розшукової) дії шляхом безпосереднього «паперового» погодження процесуальних документів (постанов, протоколів), або «цифрового» погодження через електронну базу Єдиний реєстр досудових розслідувань.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n458> (дата звернення 04.02.2024).

2. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року №1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 04.02.2024).

3. Мичко М. І. Проблеми функцій і організаційного устрою прокуратури України : дис. ... докт. юрид. наук. Харків, 2001. 376 с.

4. Геселев О. Процесуальний статус та повноваження прокурора за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Слово Національної школи суддів України*. 2012. № 1. С. 78–92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2012_1_11.

5. Гасанов Р.Н. Здійснення повноважень прокурором в частині проведення слідчих (розшукових) дій : дис. на здобуття ступеня кандид. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2017. 251 с.

6. Антонюк О.Д. Співвідношення прокурорського нагляду і процесуального керівництва в діяльності прокурора під час досудового розслідування кримінальної справи. *Університетські наукові записки*. 2009. № 4. С. 240–247.

7. Лисаченко С.Л. Процесуальне керівництво прокурора досудовим розслідуванням у частині застосування засобів отримання відомостей від особи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Випуск 55. Том 2. С. 131–135.

8. Гнатюк А. Ю. Функціональна структура кримінальної процесуальної діяльності прокурора у досудовому провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Кривий Ріг, 2016. 187 с.

9. Городецька М.С. Предмет відання у кримінальному процесі. Монографія. Київ : ВД «Дакор», 2022. 482 с.

10. Прокурор : керує? координує? наглядає? розслідує : звіт за результатами дослідження «Роль прокурора на досудовій стадії кримінального процесу» / Ю. Белоусов, В. Венгер, В. Мітько, А. Орлеан, В. Суценко, В. Яворська. Київ : СТ-Друк, 2017. 268 с.

11. Торяник О. Особливості реалізації прокурором конституційних повноважень щодо нагляду за негласними та іншими та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 2. С. 120–123. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2018/2/23.pdf> (дата звернення: 20.07.2024).

12. Колеснік Г.Р. Функціональне призначення нагляду і контролю у досудовому розслідуванні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 224 с. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/7f0c5091-5166-4661-8147-cb34404d3f3c/content> (дата звернення: 20.07.2024).

13. Статус і роль прокурорів: Посібник / Управління об'єднаних націй з питань наркотиків і злочинності Міжнародної асоціації прокурорів. ООН. 2014.

14. Конюшенко Я.Ю. Відомчий контроль в системі гарантій прав особи під час проведення слідчих (розшукових) дій. *Юридична наука*. № 2(104). 2020. С. 367–376.

15. Єрмоменко І. Взаємодія прокурора та слідчого у кримінальному провадженні: підстави, форми та принципи. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. MAI 2019. С. 157–160. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/3/part_1/35.pdf (дата звернення: 15.07.2024).

16. Палюх А. Процесуальне керівництво як основа доказової діяльності прокурора під час досудового розслідування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: юридичні науки: збірник наукових праць. 2017. № 865. С. 474–482.

17. Михайленко В. Міф 2: Обшук може проводитись виключно на підставі ухвали слідчого судді. Судова влада: Вищий антикорупційний суд.

03 березня 2020. 17:29. URL: <https://hcas.court.gov.ua/hcas/pres-centr/news/902209/> (дата звернення 25.06.2024).

18. Тарасюк С.М. Роль судового контролю у забезпеченні конституційних прав під час проведення слідчих (розшукових) дій у житлі особи. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 6. 2021. С. 113–119.

Анотація

Колот Н. В. Забезпечення прокурором реалізації засади законності під час проведення слідчих (розшукових) дій. – Стаття.

У статті досліджено окремі питання забезпечення прокурором засади законності під час проведення слідчих (розшукових) дій. Відмічено, що дотримання засади законності під час проведення слідчих розшукових дій є одним з основних завдань прокурора. Встановлено, що під час досудового розслідування прокурор реалізує свої функції шляхом здійснення прокурорського нагляду та процесуального керівництва. Констатовано, що функція процесуального керівництва є набагато ширшою ніж здійснення прокурорського нагляду, оскільки вона полягає у безпосередньому прийнятті участі у проведенні слідчих (розшукових) дій, обізнаності у матеріалах кримінального провадження та подальшій побудові ефективного обвинувачення у суді. Акцентовано увагу на тому, що діяльність прокурора передбачає не лише надання усних чи письмових вказівок слідчому, вона має полягати у взаємній співпраці із слідчим. Зроблено висновок про те, що дотримуючись реалізації засади законності під час проведення слідчих (розшукових) дій варто запровадити «попередній прокурорський нагляд» та «подальший прокурорський контроль» («post factum» контроль). Уявляється, що «попередній прокурорський нагляд» має реалізовуватися перед початком слідчої (розшукової) дії шляхом безпосереднього «паперового» погодження процесуальних документів (постанов) або «цифрового» погодження через електронну базу Єдиний реєстр досудових розслідувань. «Подальший прокурорський контроль» полягає у перевірці дотримання слідчим законності під час здійснення слідчих (розшукових) дій, у разі його самостійного проведення без участі прокурора. Акцентовано увагу на тому, що у разі виявлення прокурором порушення закону під час проведення слідчої (розшукової) дії, він зобов'язаний відмовити у подальшому використанні такого доказу під час досудового розслідування та судового розгляду. Аргументовано, що обов'язкова безпосередня участь прокурора під час проведення слідчих (розшукових) дій, попередній або послідовний прокурорський контроль сприятимуть дотриманню прав людини та подальшій ефективній підготовці обвинувачення у суді. Запропоновано внести зміни у кримінальне процесуальне законодавство в частині регламентації обов'язкової участі прокурора в окремих слідчих (розшукових) діях, пов'язаних з суттєвим обмеженням прав і свобод людини в межах розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів.

Ключові слова: прокурор, слідчий, слідчі (розшукові) дії, законність, прокурорський нагляд, прокурорський контроль, процесуальне керівництво.

Summary

Kolot N. M. Ensuring the implementation of the principle of legality by the prosecutor during investigative (search) actions. – Article.

The article examines certain issues of the prosecutor's provision of the principles of legality during investigative (search) actions. It was noted that compliance with the principle of legality during investigative search operations is one of the main tasks of the prosecutor. It was established that during the pre-trial investigation, the prosecutor performs his functions by performing prosecutorial supervision and procedural management. It has been established that the function of procedural management is much broader than prosecutorial supervision, as it consists in direct participation in the conduct of investigative (search) actions, familiarity with the materials of criminal proceedings and further construction of an effective prosecution in court. The attention is focused on the fact that the activity of the prosecutor involves not only giving oral or written instructions to the investigator, it should consist in mutual cooperation with the investigator. It was concluded that, in accordance with the implementation of the principle of legality during investigative (search) actions, it is necessary to introduce "preliminary prosecutorial supervision" and "subsequent prosecutorial control" ("post factum" control). It is believed that "preliminary prosecutorial supervision" should be implemented before the start of an investigative (search) action through direct "paper" approval of procedural documents (resolutions) or "digital" approval through the electronic database of the Unified Register of Pretrial Investigations. "Further prosecutor's control" consists in checking the investigator's compliance with the law during the implementation of investigative (search) actions, in the case of independent conduct without the participation of the prosecutor. Attention is drawn to the fact that if the prosecutor discovers a violation of the law during the investigative (search) action, he is obliged to refuse the further use of such evidence during the pre-trial investigation and trial. It is argued that the mandatory direct participation of the prosecutor during investigative (search) actions, preliminary or subsequent prosecutorial control will contribute to the observance of human rights and further effective preparation of the accusation in court. It is proposed to make changes to the criminal procedural legislation in the part of the regulation of the mandatory participation of the prosecutor in certain investigative (search) actions related to the significant restriction of human rights and freedoms within the scope of the investigation of serious and especially serious crimes.

Key words: prosecutor, investigator, investigative (search) actions, legality, prosecutorial supervision, prosecutorial control, procedural management.